

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 125 2004

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Conny Svensson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även på diskett i något av ordbehandlingsprogrammen Word för Windows eller Word Perfect. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2005 och för recensioner 1 september 2005.

Sedan årgång 2002 av *Samlaren* erhåller uppsatsförfattarna ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil, lagrad på en diskett.

Abstracts har språkgranskats av Sharon Rider om inget annat anges.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367–8.

ISBN 91-87666-22-7

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2004

tiskt genusreflexionens legitimitet. Den får, helt enkelt, funktionen av ett korrektiv snarare än en integrerad del av resonemanget.

En likartad skevhet uppträder i analysen av Rut Hillarps kärlekslyrik, där det är uppenbart att exkluderandet av genusperspektivet leder till ett avväpnande av dikternas kulturkritiska udd. Vilket i och för sig banar väg för den ”hoppfulla” tolkning som ligger i linje med avhandlingens syfte, men det ger en direkt missvisande bild av Hillarps poetiska metod. Likaså menar jag att den harmoniserade förståelse av kärleken som Björklund i analogi med detta ger uttryck för, dvs. som ett i huvudsak ”positivt”, hoppfullt eller ”livgivande” koncept, vore ohållbar om hon införlivat ett genusperspektiv i sitt seende. Ur ett sådant perspektiv blir det nämligen möjligt att se hur Hillarps gestaltning av kärleken både återspeglar och demonterar den destruktiva sammanblandning av kärlek och maktrelationer som är djupt förankrad i vår kultur och ingjuten i fundamentet för den romantiska kärleksuppfattningen.

Sammanfattningsvis vill jag, trots den kritik jag framfört, berömma Jenny Björklund för djärvheten i uppsåtet att formulera en ny bild av fyrtyotalismen. Värdet i ansatsen behöver ju inte vara mindre för att den inte i alla stycken når sitt mål. Att problematisera och relativisera förgivettagna uppfattningar, begrepp eller litterära periodbe-teckningar är en av den genusteoretiska litteraturforskningens huvudstrategier för att åstadkomma ”skillnad”; för att bryta det litteraturhistoriska vaneseendet. Som det framkommit är jag däremot inte enig med Björklund om att just den omformulering hon efterlyser är den mest relevanta – eller ens om den är nödvändig. Att argumentera för en plats för ”hoppet” är nog delvis att slå in redan öppna dörrar. För visst finns ”hoppet” där, och det har iakttagits förut. På fyrtyotalet rådde det ingen tvekan om saken. Den dystra middagen på herrklubben är en chimär, en litteraturhistorisk efterhandskonstruktion. Min poäng är att det varken finns eller bör finnas bara *en* historia. Snarare kan man väl, med instämmande i avhandlingsförfattarens förtjusning i Bachtins terminologi, placera historien om fyrtyotalet i ett mångstämmigt rum, i en ljudbild som förenar både ljusa och mörka stämmor i en lika allvarsam som gladlynt polyfoni.

Jag har också pekat på en rad glapp, eller inkongruenser, i framställningen. Det viktigaste gäl-

ler den otydlighet som vidlåder förståelsen och tillämpningen av pessimism-begreppet i den fyrtyotalistiska kontexten. Denna oklarhet gör att den följsamhet och lyhördhet som annars utmärker diktanalyserna stundtals bryts. Detta på grund av att diskussionen om pessimismen – liksom om ”hoppfullheten” – i huvudsak förs på ett deskriptivt plan som hamnar i otakt med konkretionen på den analytiska textnivån. En annan, men mindre betydelsbärande otydlighet, kretsar kring en förbisedd genreproblematik. Jag har också framhållit att den genusteoretiska förståelseramen, om än ambitiöst presenterad i forskningsöversikten, förblir märkligt – och omotiverat – underutnyttjad i avhandlingen, särskilt i diktanalyserna.

Dessa synpunkter ska emellertid inte över-skugga de många goda enskildheter som Jenny Björklunds avhandling rymmer. Dess största förtjänst ligger i det väl uppfyllda första syftet, att lyfta fram de tre kvinnliga lyrikerna Ella Hillbäck, Rut Hillarp och Ann Margret Dahlquist-Ljungberg. Ett syfte som jag menar egentligen är en fullgod ambition för ett avhandlingsarbete. Att materialet är lika stort som entusiastiskt utnyttjat intygar bokens volym. Säkerligen hade sidantalet vuxit ytterligare, om det hade funnits tid och rum – därom vittnar inte minst de intressanta parallella läsningar som ägnas Maria Wine och Elsa Grave. Därutöver finns en hemlighetsfull döv Signe hos Ann Margret Dahlquist-Ljungberg och en oförklarad ”fjordvar-else” hos Ella Hillbäck som lämnar läsaren i spänd förväntan på en fortsättning...!

Annelie Bränström Öhman

Helene Ehriander, *Humanism och historiesyn i Kai Söderhjelmns historiska barn- och ungdomsböcker*. Lund, Litteraturvetenskapliga institutionen, 2003 (Critica litterarum Lundensis nr 3). Skrifter ut-givna av Svenska barnboksinstutet, nr 80.

Helene Ehriander inleder sin avhandling med ett kortfattat referat av den idag relativt okände författaren Kai Söderhjelmns liv och författarskap. Han föddes 1918 i Helsingfors, men kom till Sverige redan som femåring, där han verkade som bibliotekarie, författare och kulturdebattör fram till sin död 1996.

Söderhjelm bodde i över sjuttio år på olika platser i Sverige allt från Kiruna i norr till Göteborg i söder, men kände sig ändå främst som finlandssvensk och invandrare. Som Ehriander visar

var det i språket och i böckernas värld han fann sin identitet. Till den berättarglädje han visar i sina böcker lägger han en tro på att litteratur kan skapa en fredligare värld. Genom i stort sett hela författarskapets över trettio böcker löper tankar om fred, jämlikhet, kvinnosak och inte minst hur viktigt det är att vi lär av historien. Så har också över hälften av den samlade produktionen, nitton barn- och ungdomsböcker, handlingen förlagd till historisk tid. Ehriander menar att det är ”de som är mest intressanta vad gäller både innehåll och form”. Det är ett urval av dessa historiska böcker som är ämnet för avhandlingen.

De huvudlinjer jag nyss nämnde har alla humanistiska förtecken. I *Den svenska litteraturen* (del VI) utnämns Söderhjelm av Sonja Svensson till ”svensk barnlitteraturs främste humanist”. Detta kan också sägas vara utgångspunkten för Ehrianders genomgång. Utifrån syftet att visa på Söderhjelmens humanistiska historiesyn blir hennes mer preciserade frågeställningar att diskutera hur Söderhjelm för fram sina värderingar och hur detta påverkar valet av ämne och form. Eller omvänt – hur använder sig Söderhjelm av ämne och form för att föra fram det humanistiska budskapet? Använder han sig till exempel av olika berättarformer för tänkta läsare i olika åldrar?

En författares humanism och historiesyn är som Ehriander helt riktigt påpekar uttryck för ideologi. Det är också på det planet avhandlingen har sin styrka. Själva budskapet i de böcker Ehriander behandlar får en noggrann genomgång, medan form- och strukturfrågor behandlas något mer slumpartat. Jag återkommer till detta.

Metodiskt utgår Eriander från John Stephens *Language and Ideology in Children's fiction* (1992). Den boken blir utgångspunkt för en undersökningsmodell där Ehriander för de verk hon valt ut diskuterar utifrån fyra angreppspunkter rubricerade Historiesyn, Berättandets former, Ideologi och Humanism. De återkommande rubrikerna ger stadga åt framställningen; däremot är Ehrianders förhållande till Stephens mer problematiskt. Inledningsvis påpekar Ehriander när det gäller metoden och de därifrån utgående rubrikerna att hon ”har omarbetat dem och använder dem på ett helt annat sätt än John Stephens avsett”.

Själva diskussionen med honom kommer dock först på avhandlingens två sista sidor och för att få fram skillnaderna mellan Ehriander och Stephens får man så att säga korsvis läsa avsnitt ur avhandlingens början och dess slut.

Då framgår att de fyra rubrikerna knappast är några omarbetningar. Stephens har inga rubriker. De är Ehrianders egna. Samtidigt är Stephens framställning mycket bestämd och utmynnar i att den historiska romanen är ett kraftfullt ideologiskt redskap för att inplantera social konservatism. Han är inte heller någon större vän av den historiska romanen. I Söderhjelm – och Ehrianders – fall är det precis tvärtom! Likaså använder sig Stephens i sitt resonemang av mycket explicita påståenden: ”Characters must be credible...” ”Readers should feel...” osv. Ehrianders uppställning är i stället baserad på frågor: ”Är de skildrade personerna trovärdiga? osv.

Visst är det riktigt att Ehriander använder Stephens ”på ett helt annat sätt”, men läsaren får aldrig riktigt veta hur eller varför. Detta leder till en viss osäkerhet i en i övrigt väl strukturerad framställning.

En liknande oklarhet finns när det gäller diskussionen av ideologi och värderingar. Här utgår Ehriander från Peter Hollindale, som i sin artikel ”Ideology and the Children's Book” ställer upp åtta punkter för en ideologikritisk analys. Ehriander påstår sig ha haft stor ”nytta av dem”. Hollindale återkommer tre gånger alldeles i början av avhandlingen men är sedan försvunnen.

Sammantaget tycks delar av hänvisningarna till tidigare forskning vara tillkomna för att visa på förtroendet med ämnet, vilket naturligtvis är bra. Resonemangen skulle dock ha vunnit i styrka om Ehriander tydligare stått på egna ben.

Så över till för själva undersökningen. Som hon nämner i en inledande genomgång av författarskapet går Ehriander inte kronologiskt till väga. Hon har valt ut ett antal av Söderhjelmens böcker för att med hjälp av dem belysa olika aspekter hos den historiska barn- och ungdomsboken.

Kapitel 1: ”Är vinterkriget historia?” behandlar *Aldrig kom den sommaren* (1961).

Med hjälp av den ungdomsromanen och de fyra punkterna – Historiesyn, Berättandets former, Ideologi och Humanism – diskuterar sig Ehriander fram till en definition av vad som kännetecknar den historiska barn- och ungdomsboken. Denna definition blir sedan basen för den fortsatta undersökningen.

Det intressanta är att *Aldrig kom den sommaren*, med sin självbiografiska karaktär och med sin blandning av dåtid och nutid, inte kan ses som en historisk ungdomsroman, utan mer som en samtidsroman. Att vinterkriget i dag är historia

är en annan sak. Resonemanget är här kunnigt och väl genomfört.

Som en sidoaspekt diskuterar Ehriander också romanens öden i förlagsvärlden. Här framstår ett drag som är vanligt i avhandlingen. Ehrianders undersökning är ju en hängiven pionjärinsats och det medför att hon då och då ger sig mer in i en debatt om Söderhjelm storhet som författare än att analysera de texter han skriver. Så möter vi här Söderhjelm i en något bitter diskussion med bland andra förlagsredaktören Astrid Lindgren. Hos Ehriander framstår Lindgren som såväl formmässigt något gammalmodigt som innehållsmässigt konventionell. I Söderhjelm självbiografi, *Hellre kärlek än krig* (1991) ger han en helt annan bild av Astrid Lindgren, men viktigare är att det är just formen, inte innehållet, som hon vill diskutera. Hon menar att romanen kanske inte är riktigt anpassad till unga läsare.

Detta med formen är intressant. *Aldrig kom den sommaren* är i hög grad ett formexperiment. Romanen blev refuserad 1955, av bland andra Astrid Lindgren, och kom i stället ut 1961 på Bonniers, utan att Söderhjelm gjort några större ändringar i manuskriptet. Den får positiva recensioner; Lindgren skriver också till Söderhjelm och tackar för boken. Ehriander menar att ett förändrat samhällsklimat har gjort att tiden nu hunnit ikapp boken. Resonemanget är något våghalsigt – det har ju bara gått sex år. Däremot har tiden hunnit ikapp romanen år 1989 då en nyutgåva hyllas som ”ett lysande formexperiment”. Det handlar alltså här mindre om ideologi, mer om form. Här skulle diskussionen ha kunnat vara tydligare vad gäller Astrid Lindgrens tveksamhet, likaså när Ehriander i det korta avsnittet ”Berättandets former” på endast två sidor berör romanens karaktär av metafiction och personernas trovärdighet, men egentligen aldrig går in på själva experimenterandet med de två tidsplanen, jagberättandets subjektivitet, förhållandet mellan spänningsskapande avsnitt och reflektion osv.

Kapitel 2: ”Mikkos väg till Vita havet” behandlar *Mikko i kungens tjänst* (1959). För den boken fick Söderhjelm Nils Holgersson-plaketten 1960 och kanske är den hans mest kända bok. Redan det motiverar att den tas upp; dessutom förtydligar Ehriander med hjälp av en komparation med Carl-Anders Norrlids *Ryssen* (1974) Söderhjelm humanism och historiesyn.

Exemplet ur Söderhjelm produktion är väl valt och jämförelsen med Norrlid klargörande.

Även här får dock idédiskussionen dominera något för mycket över själva textanalysen. Ehriander menar helt riktigt att hos Söderhjelm är det krigiska innehållet aldrig ett självändamål, men när hon skriver att ”hos Söderhjelm har äventyret inget värde i sig” är hon väl kategorisk. Visst är Söderhjelm humanist och ideolog och visst har han ett budskap med sina böcker, men han är dock främst berättare. Han gestaltar sitt budskap, med stor inlevelse och berättarglädje – annars skulle ju ingen läsa honom.

Kapitel 3: ”Tiden hinner ikapp” behandlar *Kärlek och krig* (1965) Den boken ses av Ehriander som ”en knutpunkt i Söderhjelm historiska författarskap”. Detta var kanske något som inte de samtida recensenterna förstod, men Ehriander tydliggör hur berättelsens organisation kring de två motsatsparen kärlek och krig, respektive kärlek och hat, verkligen producerar mening. Romanen utmynnar i ”en allmänmänsklig frågeställning hur vi skall förhålla oss till dessa starka krafter som styr våra liv, men eventuella paralleller till vår samtid får läsaren själv dra”.

Kärlek och krig är kanske den av Söderhjelm romaner där han tydligast experimenterar med berättarformen. Han har här valt att ställa en muntlig berättare mellan sig och historien. Ehriander menar att den tekniken ligger nära autentiska muntliga livshistorier och, som hon riktigt visar, kan detta ha en särskild betydelse – livshistorien visar vilken grundsyn man har om sitt eget liv. Dock sammanfattar hon att det ändå ”inte finns någon avgörande skillnad mellan den skriftliga och den muntliga livsberättelsen”.

Jag menar att detta är ett något lättvindigt sätt att avfärda problemet. Det intressanta är varför Söderhjelm har valt denna berättarform. Gång på gång går han ut ur berättelsen och avbryter den med markeringar om berättarens röst, utseende, åhörarnas reaktioner osv. På så sätt gestaltar han själva den muntliga berättarformen.

Romanen blir därmed en historia där huvudpersonen Henrik berättar sig själv. Genom det utvecklas han, eftersom han bearbetar något svårt genom att berätta det. En liknande, fast inte lika medvetet utvecklad berättarteknik finns också i den tidigare behandlade *Aldrig kom den sommaren* – även där är en grundtanke att man måste berätta om sig själv för att komma underfund med hur man i utsatta situationer kunnat handla mot sin egen pacifistiska och humanistiska övertygelse. Söderhjelm deltog själv som frivillig i vinterkri-

get och många av hans romaner gestaltar hur vi människor betar oss i krig. Den diskussion är då för om vårt förhållande till blod och våld blir i Ehrianders version med det i och för sig vällovlige syftet att framställa honom som en sann humanist något blodlös.

Kapitel 4: "Tågen över Bält" behandlar *Och havet frös* (1980). Detta är avhandlingens längsta kapitel och här vill Ehriander finna "en Söderhjelmprofil i det historiska berättandet". Detta sker genom komparationer med hur fyra andra författare – Zacharias Topelius, Verner von Heidenstam, Carl August Cederborg och Olov Svedelid – skildrat samma historiska händelse som Söderhjelm, nämligen Karl X:s krigståg mot Danmark och det berömda Tåget över Bält (1658)

Här finns mängder av intressanta iakttagelser, exempelvis diskussionen av Heidenstam och hans till en del omöjliga uppdrag med sin historiska läsebok. Ehriander kan också helt riktigt och sammanfattande konstatera, att hos ingen av de övriga fyra är "människan och det evigt mänskliga [---] så centralt som i Söderhjelm's bok" Förvisso är han den störste humanisten av dem alla.

En av jämförelserna är dock mer problematisk än de övriga; det gäller den med Olov Svedelids roman *Bära eller brista* (1993). Resonemanget utgår här från ett lektörsutlåtande för Bibliotekstjänst, som Ehriander själv skrev när boken kom ut. Hon var där starkt kritisk, medan den andra lektören, Berit Håkansson mer positiv. Det hela anmäldes till granskningsnämnden där Max Lundgren trädde in och i sin tur till stor del gav Håkansson rätt.

I avhandlingen fortsätter diskussionen, eller kanske snarare debatten – och kanske blir detta lite väl mycket av just partsinlaga. Så behandlas Svedelids bok här till en del på liknande sätt som i lektörsutlåtandet med en mängd värderande uttryck, exempelvis: "Texten drar här på ett förvirrande sätt" ... "Samma förvirring skapas också" ... människorna skildras "klichéartat", osv. Man skulle kunna säga att Ehriander fortfarande är arg och det tonläget kanske inte riktigt passar i en undersökning av det här slaget.

Dessutom är nog kritiken av Svedelid inte helt rättvis. Max Lundgren menar i sitt utlåtande om *Bära eller brista* att där uttrycks en "kämpande humanism." Slutsumman efter berättelsens alla krigsskildringar är "faktiskt en bön om fred." Min egen läsning av Svedelids bok utmynnar i en liknande reaktion. Svedelids bok innehåller för-

visso en plundringsscen som är absolut vidrig, det samma gäller en tortyrscen, men viktigare är att dessa scener har en bestämmd funktion. Huvudpersonen Bengt fylls av skam och ångest och av insikten att vi människor blir "vilddjur i krig." Till skillnad från Ehriander tror jag inte att *Bära eller brista* är skriven på ren spekulatation utan snarare med ett humanistiskt patos inte helt olikt Söderhjelm's.

Kapitel 5: "Plikten framför allt" behandlar *Karin i Kautokeino* (1981) Den framhålls enligt Ehriander "som en av Söderhjelm's viktigaste och mest intressanta böcker". Den är "central i författarskapet".

Vad detta sedan innebär står därmed inte riktigt klart. Ehriander går igenom en del motiv i boken, som exempelvis skolans och läsningens betydelse. Berättelsen präglas också tydligt att en flicka här är huvudpersonen. I avhandlingens inledning skriver Ehriander att hon bland annat vill lyfta fram kvinnosakstemat i Söderhjelm's humanistiskt inriktade författarskap. Det resonemanget skulle ha kunnat fördjupas just här. I romanens slut offerar Karin sin kärlek för arbetet som lärarinna uppe i lappmarken. Karins mor prästänkan Katarina gifter sig däremot med den nye prästen, men av rent praktiska skäl; hon och barnen behöver försörjning. Detta refererar Ehriander i avsnittet Berättandets former, men hon diskuterar aldrig hur Söderhjelm gestaltar de olika kvinnorollerna med hjälp av repliker, tankar osv. Här liksom på en hel del andra ställen när analysen aldrig ner under det jag vill kalla ideologins yta.

Det är ju romaner det handlar om inte pedagogiska tankeböcker. Ehriander visar hur en del recenser just uppfattat *Karin i Kautokeino*, som alltför idealiserad och psykologiskt platt. Andra recenser är mer entusiastiska. Det blandade mottagandet kunde vara värt en tydligare diskussion än den som finns i avhandlingen. Söderhjelm's humanistiska budskap lyfter Ehriander alltid med önskvärd tydlighet fram, däremot tycks hon ibland inte vara lika intresserad av att diskutera den litterära text som skall bära detta budskap.

Kapitel 6: "Rädda för allt främmande" behandlar både Söderhjelm's första och sista bok, det vill säga *Rid mot Nordväst* (1948) och *Okänt land* (1993). Söderhjelm börjar och slutar således sitt författarskap med historiska barn-ungdomsböcker. Ehriander vill här diskutera "om det skett någon utveckling av den humanism som går att finna i hans texter."

Här skall alltså avhandlingens alla trådar dras ihop. Greppet er fyndigt og det ger goda resultat. Genom jämförelsen kan Ehriander påvisa en mängd likheter mellan de två romanerna. Det kan gälla fredliga (eller krigiska) möten mellan olika kulturer eller det fruktbare bruket av resonemang kring ”då som nu”, det vill säga att människan egentligen inte har förändrats så särskilt mycket genom tiderna. Det kan gälla berättarens bemödanden om att läsaren ska identifiera sig med berättelsens personer eller budskapet att det bästa är att vara en fri och aktiv människa men samtidigt en som vill leva i fred.

Utifrån dessa likheter drar Ehriander slutsatsen att det humanistiska budskapet egentligen inte har förändrats genom författarskapet. Redan som debutant var Söderhjelm klar över var han stod och vad han ville förmedla till sina unga läsare.

Däremot menar hon att Söderhjelm genom åren blir en mer erfaren berättare. Tempot är högre i de senare böckerna och berättartekniken mer invecklad, ibland med karaktär av formexperiment. Detta kan vara riktigt vad gäller just de två böcker hon jämför i detta kapitel, *Rid mot nordväst* och *Okänt land*; den senare boken är mer medvetet skriven. När det gäller hela författarskapet blir slutsatsen dock alltför svepande. Som väl redan framgått ser jag avhandlingens brist i avsnitten om Berättandets former, dels eftersom just formproblem där sällan diskuteras, dels eftersom resonemangen ofta tenderar till att bli alltför allmänna. Gång på gång påpekar Ehriander att Söderhjelm är en god berättare, mer sällan beskriver hon hur han bär sig åt.

Av de böcker som behandlas i avhandlingen har två definitivt karaktären av formexperiment, *Aldrig kom den sommaren* (1961) och *Kärlek och krig* (1965). Ingen av dessa böcker fick egentligen den uppskattning de förtjänar, medan den mer rakt berättade *Mikko i kungens tjänst* (1959) hade gett både ära och beröm. Kanske var det därför Söderhjelm återgick till ett lugnare berättarsätt, som han därefter egentligen aldrig lämnade.

I vilket fall bör mina anmärkningar här inte skymma det faktum att själva huvudlinjen, humanism och historiesyn i Söderhjelmns historiska författarskap, den lyfter Ehriander väl fram. Hennes teser bygger på en teori- och litteraturbakgrund mer imponerande än jag här haft utrymme att mer än göra korta nedslag i.

Den diskussion jag här fört innebär inte heller någon motsättning till att jag läst Ehrianders

avhandling med stort nöje. Texten är välskriven och levande. Hon är en god stilist. Avhandlingen är dessutom ett pionjärbete, som lyfter fram ett författarskap annars i fara att glömmas bort. För efter att ha läst Ehrianders bok; nog kvarstår faktum. Visst är Kai Söderhjelm svensk barnlitteraturs störste humanist!

Karl Lindqvist

Skans Kersti Nilsson, *Det förlorade paradiset. En studie i Göran Tunströms Sunneromaner* (Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet, 44). Göteborg 2003.

”Jag tycker fortfarande om Sunne, når ingen er vaken. Når Storgatan ligger ren og blank, når droppar av dagg ännu vilar i rosorna og klematisen på verandor og väggar ser nyduscha ut, når husen tack vara östersolen är nymålade av ljus.”

Det er fortelleren Stellan Jonsson Lök som i *Berömda män som varit i Sunne*, avgir denne kjærlihetserklæringen til Sunne, og det er lett å høre forfatterens stemme bakenom fortelleren i en form for et sent oppgjør med sin egen tidligere utleveling av Sunne, beskrevet med ironi og nostalgi og raseri f.eks. i *Tjuven* etter at småbyen er ødelagt av fornyelse og modernisering, og fortelleren i *Berömda män* er ”den siste i Sunne som krattar grusgangen”. Tekstenes barndomsverden er stengt for alt utenom den fortelling som skaper og gjenskaper, i et håp om å forstå. Det er med andre ord Sunne på 40- og 50-tallet, det Sunne forfatteren vokste opp i og dro bort fra, for bare sporadisk å komme tilbake og aldri for lengre tid om gangen, som er tiden og rommet – the timespace – i Sunne-romanene, for nå å bruke et engelsk begrep fra Mikhail Bakhtins kronotop-studier.

Jeg begynner slik fordi det i noen tid fremover i stor grad skal handle om tid og sted, aller mest kanskje om sted, om stedets betydning for skapende aktivitet, om stedets betydning for og i litteraturen, eller for å sitere Göran Tunström selv, det skal handle om dette: ”Att ha begåvats med ort. Och med en exil som mytologiserar den.” Kersti Nilssons avhandling for doktorgraden, *Det förlorade paradiset. En studie i Göran Tunströms Sunneromaner* berører slike spørsmål, men har så vidt jeg kan se hovedvekt på første del av tittelen – det tapte paradiset – selv om paradiseskriksene med fall, utdrivelse og tap er lokalisert til Sunne.